

OBRANA HRVATSTVA U DJELIMA JOSIPA KERESTURIJA

Mijo Korade

UVOD

U jednoj zbirci narodnih pjesama iz god. 1813–1814. nalazi se vrlo raširena i omiljena kajkavska napitnica »Nikaj na svetu lepšega ni«, s bilješkom sa strane: »Poveda se da ju je Keresturi agens napravil«. ¹ Franjo je Fancev smatrao da je autor napitnice Josip Keresturi, o kojemu će ovdje biti riječ, i prvi u nas 1930. upozorio na njegov plodni i zanimljiv rad. ² Najvjerojatnije je anonimni autor bilješke mislio na našega Keresturija, upravo zbog tadašnje njegove popularnosti među hrvatskim intelektualcima i posebno klerom, premda je potkraj 18. i u prvoj polovici 19. st. bilo u Hrvatskoj više javnih djelatnika s tim prezimenom, i među njima nije samo Josip bio agens, tj. politički agent na bečkom dvoru. ³ Ta stara napitnica iz 18. stoljeća nije jedina veza Josipa Keresturija s domovinom, jer je on objavio 13 latinskih djela u kojima se konstantno proteže njegova angažiranost za hrvatsku političku i kulturnu samostalnost. Budući da je dosad bio zaboravljen u našoj stručnoj literaturi, želi se ovdje ukratko prikazati njegov život i djelo te upozoriti na rodoljubni aspekt u njegovim djelima.

ŽIVOT I DJELO JOSIPA KERESTURIJA

Josip se rodio 20. veljače 1739. u brojnoj obitelji čizmara u Štrigovi, prema prezimenu očito mađarskog podrijetla. Gimnaziju polazi kod isusovaca u Varaždinu, dok zadnja dva razreda završava u Kiseku. Tada odlučio postati isusovac i u prijamnom ispitu u kolovozu 1754. izjavljuje da dobro govori materinski hrvatski

jezik i latinski, a osrednje mađarski i njemački.⁴ Nakon dviju godina provedenih u bečkom novicijatu, specijalizira god. 1757. humanističke nauke u Györu. God. 1758. i 1759. studira filozofiju u Grazu i zatim tri godine predaje gramatiku na gimnaziji u Trnavi. Od god. 1763. profesor je u višim, humanističkim razredima u Zagrebu, te ujedno upravitelj đačke Marijine kongregacije i vodi školski orkestar i zbor. Ujesen 1764. izlazi iz isusovačkog reda.⁵ Nakon toga studira pravo, a bavi se i latinskim pjesništvom pa je 1765. objavio u Beču tri prigodna spjeva.⁶ Od 1767. oko deset godina djeluje kao advokat i javni bilježnik u Varaždinu.⁷ Bio je i član komisije koja je pod vodstvom načelnika, grofa Kollera imala smirivati nesuglasice nastale između političke vlasti i vojne uprave u gradu.⁸ U svezi s tadašnjim događajima u Hrvatskoj, objavljuje također dvije latinske pjesme. Prva je u čast novoosnovanom Hrvatskom kraljevskom vijeću: *Elegia de Consilio regio pro Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae Regnis Varsdini erecto* (Zagrabiae 1767).⁹ Druga je prigodna pjesma uz smrt zagrebačkog biskupa Ivana Paxya: *In obitum Joannis Baptistae Paxy, episcopi Zagrabiensis* (Viennae 1773).¹⁰ Vjerojatno je tih godina nekom prigodom spjevao i onu kajkavsku napitnicu.

Otrpilik 1775. Keresturi odlazi u Beč gdje postaje »kraljevski agent na dvoru za Ugarsku i Erdelj«.¹¹ Za razliku od političkih i diplomatskih agenata ili obavještajaca koje su lokalne vlasti ili ličnosti za svoje interese držali u Beču, Keresturi je carski namještenik, savjetnik i diplomat na dvoru za Ugarsku Kraljevinu, tj. za ugarska i hrvatska pitanja. Svojim političkim radom na dvoru i još više pravnim i literarnim djelima postao je poznat pa ga zato suvremenici de Luca¹² i Josip Volčić¹³ ubrajaju u red uglednijih javnih djelatnika i literata tih godina u Beču. U Bečkom dvorskom i državnom arhivu sačuvalo se šest Keresturijevih pisama nekom njegovom prijatelju, iz kojih se vidi da je bio član masonske lože. Pisma osobne naravi govore o rodbini, prijateljima i prilikama na dvoru. Nepoznatog prijatelja iz iste organizacije moli, među ostalim, da njegovu bratu¹⁴ koji se doselio u Beč nađe zaposlenje i primi ga u slobodne zidare. U nekoliko pisama potpisuje se imenom Plutarchus, što mu je vjerojatno bilo ime koje je dobio u loži.¹⁵ Za zasluge u dvorskoj službi Josip II. mu je podijelio 23. ožujka 1786. plemstvo s naslovom de Szinerszek.¹⁶ Malo je dosad poznato o Keresturijevom privatnom životu, ali je sigurno bio oženjen i imao djece jer se sredinom 19. st. u Varaždinu spominju osobe s prezimenom Keresztury de Szinerszek, koje su s obzirom na naslov što ga je Josip dobio, očito bile njegovi potomci.¹⁷

Za vrijeme boravka u Beču Keresturi je najviše pisao i njegov spisateljski rad može se podijeliti na dva razdoblja. Za vladanja Marije Terezije i Josipa II. bavi se dnevno-političkim pitanjima te pravnom i povijesnom problematikom. God. 1776. osnovao je političke novine na latinskom jeziku: »Ephemerides Vindobonenses«, koje pod njegovim uredništvom izlaze deset godina.¹⁸ Idućih godina piše komentare

i preglede reformnih zakona Josipa II. o preuređenju Ugarske i Hrvatske. U djelu *Introductio in opus collectionis normalium constitutorum...* (Viennae 1788)¹⁹ on daje neku vrst priručnika za državne službenike o novim propisima i zakonima. U usporednom latinskom i njemačkom tekstu autor u prvom dijelu razlaže novu raspodjelu Ugarske Kraljevine na okružja, dvorske kancelarije, vijeća, komisije i druge strukture uprave, a u drugom o sudskom državnom sustavu. Donosi, osim toga, kratki pregled prijašnjih zakona i uspoređuje razlike.

Drugo djelo *Constituta regia quae ... Josepho II. pro regia Hungariae eidem quae adnexis regnis et provinciis, nec non M. principatu Transilvaniae condita sunt* (Viennae 1788–1789)²⁰ donosi pregled i komentar kraljevskih odredaba za Ugarsku, također na latinskom i njemačkom jeziku. U to vrijeme Keresturi piše opširnu povijesno–pravnu raspravu o vojnim uredbama i plemićkim pobunama u Ugarskoj, koja 1790. izlazi pod naslovom: *De veteri instituto rei militaris Hungaricae ac speciatim de insurrectione nobilium* (Vindobonae 1790).²¹ Na pisanje tog djela potaknuo ga je neki anonimni spis koji govoreći o plemićkim pobunama u Ugarskoj kritizira zakone i smatra ih uzrokom tih pojava. Zato on u prvom dijelu knjige donosi pregled ugarske političke i vojne povijesti od 886. do 1790. Razdijelio je prikaz u pet razdoblja i posebno se osvrće na vojne pohode, plemićke pobune i građanske ratove, služeći se mnoštvom literature i izvora. U drugom dijelu (od 39 str.) raspravlja o pojedinim problemima, kritički analizira različite događaje iz prošlosti i tadašnjeg vremena, te stare i nove zakone. Na kraju donosi prijedloge kako spriječiti slične socijalne nemire i dovesti do nacionalnog jedinstva u zemlji. Djelo je imalo odjeka u Ugarskoj i izazvalo dosta polemike.²²

Sasvim su drukčije naravi djela koja Keresturi objavljuje nakon smrti Josipa II. Kao pravnik i diplomat nije do tada mogao izlaziti iz okvira svoje službe na dvoru i pogotovo izvan službene politike Josipa II. Ali carevom smrću početkom 1790. politička se situacija u Monarhiji uvelike mijenja. Josipovu su smrt Mađari i Hrvati dočekali s olakšanjem i oduševljenjem, očekujući prestanak germanizacije i političkih novotarija na štetu njihove nacionalne samostalnosti i interesa. Oduševljenje se odrazilo u naglom procvatu nacionalne svijesti, u želji za obnavljanjem ugarsko–hrvatske državne nezavisnosti i preporodu narodnosti i narodnoga jezika. Te je nade podupro Josipov nasljednik Leopold II. obećanjem da će poštovati Sabor, čijim sazivom je i započeo svoju vladavinu, i staležima ostaviti njihova prava i slobodine prema ustavu i zakonima. Hrvati su pak sa svoje strane smatrali da će najbolje sačuvati svoja prava budu li učvrstili veze s Ugarskom, pa zato Hrvatski sabor, sazvan u svibnju iste godine, odluči da se ima osnovati zajednička vlada Ugarske i Hrvatske radi obrane njihovog ustava i zakona. Ali Mađari su na Saboru u Budimu odmah pošli i dalje tražeći uvođenje mađarskog jezika kao službenog u državnim službama i školama, čemu se hrvatski poslanici odlučno usprotiviše. Ukratko, u

vrijeme Leopolda II. Ugarska i Hrvatska ponovno osiguravaju status nezavisne države, ali Hrvati, da bi održali u tome pravedni i ravnopravni odnos, inzistiraju na tome da zajednički jezik u državnim i javnim poslovima ostane latinski.²³

Toj novonastaloj političkoj klimi potpuno se pridružuje i dvorski agent Keresturi, pa u tom duhu 1790. i 1791. objavljuje tri zanimljiva literarno-politička djela, koja su imala veliki odjek u Ugarskoj i Hrvatskoj. Piše ih pod pseudonimom Eleutherius Pannonius, a naziva ih vizijama ili snovima. Premda se u njima predstavlja kao »Hungarus«, jer u prvom redu zastupa interese Ugarske Kraljevine, Keresturi jednako tako traži pravedni položaj za Hrvate i druge narode u kraljevini. Na specifičan način on u tim djelima analizira i komentira odnos Ugarske i Austrije kroz političku, kulturnu i gospodarsku problematiku, te zamišlja bolju budućnost Ugarske u monarhiji.

Djelo *Josephus II. in campis Elysiis. Somnium Eleutherii Pannonii*²⁴ svojim naslovom zapravo objašnjava njegov sadržaj, a znači Josip II. na javnom sudištu. U obliku dijaloga između Josipa, Marije Terezije i starijih ugarskih kraljeva optužuje Josipovu vladavinu, njegov centralizam, samovolju i germanizaciju. Iste 1790. godine Keresturi objavljuje djelo *Leopoldus II. in campo Rákos. Visio Eleutherii Pannonii*.²⁵ U stilu starozavjetnih proročanstava autor zamišlja novi procvat Ugarske pod vladanjem Leopolda II, a i sam naslov aludira na carevo krunjenje 1790. u Požunu. Drugi dio knjige, od 183 stranice, zapravo je novo djelo s posebnim naslovom: *Joannis Pantophelii AA LL et SS. theol. Baccalaurei Commentarius in mirabiles visiones Eleutherii Pannonii*. Sadrži bilješke i tumačenja vizija, simbola, aluzija u djelu. Oba ta djela su iste godine bila prevedena i objavljena na mađarskom.²⁶

Zadnju epizodu svojih vizija Keresturi donosi u djelu *Eleutherii Pannonii Mirabilia fata dum in metropoli Austriae famosi duo libelli Babel et Ninive in lucem venissent. Cum notis Joannis Pantophelii ...* (1791).²⁷ Napisano je kao odgovor na djela »Babel« i »Ninive« njemačkog autora, kojeg Keresturi naziva Jona, u kojima se izruguju Mađari, žele posvađati staleži u kraljevini i prikazati ih neprijateljima Austrije. Radnja se odvija u obliku drame ili javnog suđenja, pred židovskom sinagogom i narodom u Beču, glavnih protagonista Eleuteria i Jone od kojih svaki brani svoje pozicije. Na kraju se Bečani obraćaju i čine pokoru što su mrzili Mađare, Eleuterije je oslobođen zatvora i optužbi, a Jona kažnjen. Dok Eleuterije predlaže novi simbol vjere ili credo pravednih odnosa između Austrije i Ugarske.

Najvjerojatnije 1792. god. Keresturi se vraća u Varaždin i tu se uključuje u raspravu o zagrebačkom kleru, koju su te godine izazvala dva svećenika jednim anonimnim spisom.²⁸ U njemu oni donose prijedloge za reformu klera, a ponajviše se tiču povećanja prihoda i imanja za župnike, pri čemu oštro napadaju i vrijeđaju zagrebački kaptol i biskupa. Keresturi iduće godine objavljuje odgovor na spis pod

naslovom: *Vindiciae cleri Zagrabienensis contra Reflexiones Hieronymi Szabadhegyi et Ladislai Fogassi ejusdem cleri reformatorem* (Philadelphiae 1793).²⁹ Na početku autor donosi čak pet predgovora u kojima se obraća zagrebačkom kaptolu, hrvatskom plemstvu, župnicima zagrebačke biskupije, autorima pamfleta i čitaocima, a sve poziva na pomirenje i obranu zagrebačkih kanonika. Trijezno i dokumentirano brani u djelu kaptol od uvreda, poziva kler na suradnju i slogu, i sam daje prijedloge za poboljšanje župničkih prihoda te poziva anonimne pisce da se ispričaju zagrebačkim kanonicima.

Premينو je Keresturi u Varaždinu 27. siječnja 1794. i vjerojatno na vlastitu želju pokopan u Dekanovcu (kraj Štrigove) da počiva »na javnom groblju među siromašnim svojim sumještanima«. A u Maticama umrlih varaždinske župe za njega je župnik zapisao: »Josip Keresturi, ugledan čovjek i u Beču zaslužni dvorski agent, učeni svjetovnjak, slava Međimurja, dragocjeni plod ukinute Družbe, osobit branitelj klera, autor Obrane zagrebačkog kaptola protiv bezbožnih kleveta Szabathegyja, i mnogih drugih djela: Josephus II. in campis Elysiis etc. Nekad je u ovome gradu bio javni bilježnik, zatim dvorski pjesnik i napokon agent koji je mnogo toga učinio, napisao i vrlo lijepo izrekao ...«³⁰

KERESTURI O POLITIČKOJ I KULTURNOJ SAMOSTALNOSTI HRVATSKE

U djelima, gdje izravno obrađuje problematiku svoje domovine ili svoje sunarodnjake, Keresturi ne samo pokazuje da dobro pozna domaće prilike već često ističe svoju privrženost, ljubav i zauzetost za rodnu grudu. Tako u »Elegiji« u čast Hrvatskog kraljevskog vijeća veliča hrvatske staleže i toplo se obraća svojim sunarodnjacima:

*»At vos, o fortes, superis gens cara, Croatae,
Quosque alit Adriaci caerulea lympha maris.«³¹*

*(Tebi, o jaki, odlični i dragi narode Hrvatske,
kojoj se pridružuje modro i bistro Jadransko more.)*

A u obrani zagrebačkog klera naglašava velike zasluge kanonika i drugih svećenika u obrani zemlje, u kulturnom, vjerskom i ekonomskom području kroz povijest i želi spriječiti razdor u tom staležu koji bi štetio cijeloj zemlji. On kao svjetovnjak dobro poznaje crkvene prilike i njegovo je zauzimanje kao pomiritelja među svećenstvom bilo nepristrano, po čemu ga je ono dugo pamtilo.

U tri svoje »vizije« Keresturi, »author, poeta et propheta Hungarus«, kako u njima sebe naziva, bori se za političku i kulturnu nezavisnost Ugarske Kraljevine

unutar monarhije, ali nikada ne propušta naglašavati da je Hrvatska kao sastavni dio te kraljevine zemlja s vlastitom kulturom, jezikom i političkim pravima. S obzirom na svoju diplomatsku službu i pogotovo političko opredjeljenje hrvatskih staleža tih mjeseci nakon smrti Josipa II. nije čudno da se Hrvat Keresturi u svojim simboličko-političkim i programskim djelima naziva Mađarem. Izdvajamo ovdje nekoliko njegovih misli koje se tiču hrvatske kulturne i jezične samosvojnosti.

U predgovoru vizije »Josephus« Keresturi kaže da preminulom vladaru ne treba podizati spomenike, piramide i obeliske, nego usred kraljevstva treba podići sudište na kojem će narod presuditi o njegovoj vladavini. Ako je dobro vladao, da bi mu se proslavilo ime, ni tada mu ne trebaju prolazne statue, nego neka mu ime bude urezano u srcima svih građana i prenosi se budućim pokoljenjima. Tako sada Josipa II. čeka presuda, pa je ovo djelo zadnja scena devetogodišnje njegove komedije ili tragedije, zapravo tragikomedije.³² Kroz usta Marije Terezije, sudionice u dijalogu, autor optužuje Josipa za samovolju, tiraniju, gaženje zakona i povlastica kraljevine. Prigovora mu da je nametnuo njemački jezik svim narodima u monarhiji, potisnuvši njihove jezike, pa su toliki vrijedni i zaslužni ljudi bili izbačeni iz državnih službi samo zato što nisu znali njemački. Josip II. u svoju obranu ističe da u njegovoj zemlji živi toliko različitih naroda s vlastitim jezicima, s kojima je nemoguće vladati na uspješan i moderan način, a njegov je ideal »jedan kralj, jedan zakon i jedan jezik« (unus Rex, una lex, unum idioma). Marija Terezija primjećuje da nijedna europska zemlja nema toliko različitih naroda, jezika i običaja kao Ugarska, što nikako ne znači da se to mora ukloniti ili izmijeniti. Naime, jedna stara izreka ugarskog kralja sv. Stjepana kaže: »Kraljevstvo s jednim jezikom i običajem slabo je i nemoćno« (Unius linguae uniusque moris Regnum imbecille et fragile est). Zato su narodni jezik i kultura osnovna snaga svakoga naroda, od čega može kraljevstvo u kojem on živi imati samo koristi. Uostalom više naroda može živjeti zajedno samo tako da se međusobno poštuju njihova bogatstva: jezik i kultura, dok od jednog nametnut jezik izaziva mržnju drugih prema tom jeziku pa i čitavom narodu. A samosvojnost jednom narodu ne može se tako lako ukinuti. Za primjer navodi gradišćanske Hrvate koji stoljećima borave u Austriji i sačuvali su svoj jezik, kulturu i običaje. Kada se jednoj šaćici ljudi nije uspjelo utrnuti njihov identitet, kako netko zamišlja da će uspjati sa čitavim narodom.

Kralj, dalje, objašnjava da nije bila njegova namjera ukinuti mađarski, ni druge jezike u monarhiji, već da njemački postane zajednički jezik u javnom životu, državnim službama i školi, na mjesto latinskog koji je dotad imao tu ulogu, jer latinski jezik ionako umire u mnogim europskim zemljama i zamjenjuju ga narodni jezici. Marija Terezija odgovara da ne mogu zapadne zemlje u tome biti uzor za Ugarsku u kojoj žive Nijemci, Slovaci, Hrvati, Rumunji i drugi narodi s vlastitim jezicima, od kojih nijedan ne može biti zajednički jer ga ostali narodi ne razumiju. Zato ovdje zaj-

dnički jezik u javnome životu može biti samo latinski, koji poznaju svi školovani ljudi, a na njemu su od davnine do danas pisani svi zakoni, privilegiji i spomenici.³³

U djelu »Leopoldus II.« komentirajući rasprave Sabora iz 1790. godine o uvođenju mađarskog jezika u javni život i škole autor kaže: »Ugarska nije sama, ima kraljevstvo od Drave do mora i imaće od Une do Timoka« u kojemu se razni narodi služe vlastitim jezicima. »Kada su Mađari s njima ušli u savez nisu rekli: naš jezik bit će vaš, nego bit ćemo jedno srce i jedna duša. Vaše će boravište biti među nama, i naše među vama, i govorit ćemo jezik koji jedni i drugi razumijemo. Ako anđeo s ognjenim mačem«, nastavlja Keresturi, »bude stajao pred vratima Ugarske i puštao samo one koji govore hunski jezik (tj. mađarski), izgubit će majka Ugarska svoj sjaj, niti će imati razloga da ju požele Hrvat, Dalmatinac, Slavonac, Rašanin (Srbini) i Bosanac.«³⁴

U »Pantofelijevom komentaru« nadodaje da kad bi svi narodi koji žive u Ugarskoj, Hrvatskoj, Dalmaciji, Slavoniji i Erdelju govorili isti jezik kao u Njemačkoj, Poljskoj, Engleskoj, Francuskoj itd., bilo bi normalno da se njihov materinji i narodni jezik upotrebljava u javnim službama i sudovima, u školama i upravi. Ali Ugarsko Kraljevstvo, uzeto u čitavom svom teritoriju, obuhvaća više naroda s vlastitim i međusobno različitim jezicima, zato se jedno takvo opće pravilo u njemu ne smije i ne može primijeniti. »Ja Pantofelije«, nastavlja Keresturi, »držim da latinski jezik mora ostati tako dugo na snazi dok svi narodi, ili bar određeni odličniji dio spontano ne prihvati mađarski jezik.« Za potvrdu da Ugarsku ne nastanjuju samo Mađari donosi popis od 19 slavenskih naroda ili etničkih skupina s vlastitim govorima koji žive u Monarhiji, a od toga ih je deset u Ugarskoj.³⁵

U »Mirabilia fata« Keresturi donosi primjere iz povijesti i nabroja hrvatske vojskovođe i druge zaslužne ljude kojima pokazuje hrabrost, poštenje i lojalnost Hrvata prema monarhiji. Oni jesu, istina, koji put galamdžije, ali uvijek vjerni i dosljedni svojim obećanjima.³⁶ A na kraju djela, u »vjerovanju« ili člancima pomirenja između Austrije i Ugarske, autor predlaže da Ugarska Kraljevina uvijek ostane slobodna, neovisna od Austrije i samostalna s vlastitim ustavom, zakonima i pravima. Da sreća Austrije bude neodvojiva od Ugarske i obratno, da jedan vladar upravlja objema zemljama i da jedan narod ne vlada nad drugim i ne propisuje mu zakone. Traži ravnopravnost jezika, slogu i toleranciju, a među ostalim čak i da se pojedini narodi u monarhiji prestanu nazivati pogrđnim nazivima.³⁷

ZAKLJUČAK

Josip Keresturi kao diplomat i politički službenik na bečkom dvoru, te prisnim vezama s mnogim uglednim Hrvatima u domovini nesumnjivo je imao važnu ulogu u stvaranju hrvatske političke misli krajem 18. stoljeća. U prijelomnom trenutku hrvatske politike prema Beču on u svojim djelima — vizijama daje smjernice i poticaje za političko i kulturno buđenje u nacionalnom smjeru. Istina, tada su Hrvati svoja prava mogli ostvariti samo u okviru Ugarske Kraljevine, i bez obzira na kasnije posljedice takve politike, Keresturi i njegova generacija hrvatskih intelektualaca čine važnu kariku u razvoju nacionalne svijesti.³⁸

Budući da se borba Hrvata za samostalnost već u godini smrti Josipa II. zapravo svela na borbu za jezik, Keresturi odlučno napada pokušaje da im se nametne bilo njemački ili mađarski jezik. On je u svemu čovjek i intelektualac svoga vremena, odgojen i obrazovan u solidnim isusovačkim zavodima, na dvoru se priklanja tada modernim prosvjetiteljskim strujanjima i u političkom životu stoji uz one koji su na vlasti. Međutim, nikada nije izgubio privrženost domovini, ne zaboravlja ni ono što je naučio u mladosti, jer uvijek s poštovanjem govori o tada već davno ukinutom Redu, kojemu je nekada pripadao i u svakoj se prilici zauzima za mir i slogu u svome narodu. A kada su političke prilike dozrele on među prvima, sa čak tri djela, potiče nacionalni pokret. Ne treba zaboraviti da on kao dvorski službenik mora djelovati opreznije od drugih hrvatskih suvremenika, ali su njegovi stavovi o kulturnoj i političkoj samostalnosti hrvatskog naroda i o očuvanju nacionalnog identiteta kroz narodni jezik vrlo jasni.

BILJEŠKE

¹ A. Šimčik, *Popijevka »Nikaj na svetu lepšega ni« od g. 1813. i njen navodni autor*, Hrvatska revija 3 (1930) 456–459.

² F. Fancev, *Prilozi za povijest književnosti Hrvatske. Ko je Keresturi agens, autor pjesme »Nikaj na svetu lepšega ni«?*, Nastavni vjesnik 39 (1930) 1–4, 38–40.

³ Stjepan Keresturi, vjerojatno Josipov brat, bio je početkom 19. st. agent zagrebačkog biskupa Maksimilijana Vrhovca na bečkom dvoru. Usp. M. Vrhovac, *Diarium*, I. Zagreb 1987, passim.

⁴ M. Vanino, *Podaci o Hrvatima kandidatima Isusovačkoga reda g. 1728–1767.*, Vrela i prinosi 4 (1934) 74.

⁵ L. Lukás, *Catalogus generalis seu Nomenclator biographicum personarum Provinciae Austriae Societatis Iesu (1551–1773)*, P. II. Romae 1988, 710.

⁶ To su *In mortem imperatoris Francisci*, Viennae 1765; *Elegia in nuptias Josephi II et Josephae imperatricis*, Viennae 1765; i *Dialogus inter Charontem et Pankl poetam*, Viennae 1765. Szinneyi spominje sve tri pjesme, a Wurzbach zadnje dvije, no dosad ih nismo uspjeli pronaći. Navedeni autori donose najpotpuniji pregled Keresturijeva života i popis njegovih radova. Usp. K. von Wurzbach, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*, Bd. XI, Wien 1864, 179–180; J. Szinneyi, *Magyar irok élete és munkái*, T. VI, 86–88. Vidi također G. Fejér, *Historia universitatis Hungaricae literaria*, Budae 1835, 83–84.

⁷ God. 1767. Keresturi objavljuje Elegiju u čast Hrvatskom kraljevskom vijeću, osnovanom te godine u Varaždinu i potpisuje se u naslovu s »advocatus«, pa prema tome zaključujemo da je te godine već završio studij i preuzeo službu u Varaždinu.

⁸ K. von Wurzbach, *Biographisches Lexikon*, XI, 179.

⁹ Typis Francisci Xav. Zerauscheg Bibliopolae per Antonium Jandera p. t. Factor, 8°, (8) str, u NSBZ R II F–8°–1783.

¹⁰ Typis Jos. Kurzböck, 4°, 13. str., u NSBZ Bibl. Kušević.

¹¹ »... königl. ungarisch-siebenbürgischer Hofagent«, tako navodi njegovu službu suvremenik de Luca u svom kulturno-političkom vodiču Beča. Usp. (L. de Luca), *Wiens gegenwärtiger Zustand unter Josephs Regierung*, Wien 1787, 308.

¹² Isto. L. de Luca, *Das gelehrte Oesterreich*, Bd. I, Wien 1776, 266.

¹³ Josip Volčić (Volltigg) objavio je 1789. na kraju studija prava u Beču *Lettere viennesi*, u kojima dosta oštrim tonom daje svoje viđenje političke, društvene i kulturne stvarnosti u glavnom gradu monarhije. U pregledu najvažnijih političkih i kulturnih ličnosti spominje i Keresturija: »Giuseppe Keresturi unghero, Agente di Corte, poeta, giuriconsulto e storico« (str. 100). Na primjerku djela iz Universitätsbibliothek, Wien jedna rukopisna bilješka iz 1791. ispred naslova navodi da je Volčićevo djelo zbog sadržaja i tadašnjih političkih prilika otisnuto samo u 100 primjeraka, koje je autor podijelio prijateljima i znancima. Dakle uopće nije bilo u prodaji i već je tada bilo rijetkost.

¹⁴ Iz zapisa za prijem u isusovački novicijat znamo da je Keresturi imao tri brata, ali nisu zabilježena njihova imena. Usp. M. Vanino, *Podaci*, 74.

¹⁵ HHStA (=Haus — Hof — Staatsarchiv, Wien), VA (=Vertrauliche Akten), 48, Nr. 11. Briefe von Joseph Kerestury, 1785, fol. 122–131.

¹⁶ J. Szinneyi, *Magyar irok*, VI, 87.

¹⁷ Šimčik spominje da je 1845. u Varaždinu živio Eduard Keresztury de Szinerszegh, a 1868. umrla je u Beču i bila prevezena u Varaždin Katarina Keresztury de Szinerszegh, udovica posjednika i suca. Usp. A. Šimčik, *Popijevka*, 458.

¹⁸ Novine su izlazile kod tiskara Josepha Kurzböcka, u velikom formatu (4°). Prema bibliografima Keresturi je prigodom smrti Marije Terezije objavio latinski govor: *Elogium magnae Mariae Theresiae die 29. Novembris anni 1780. cum summo populorum suorum luctu e vivis sublatae*, (S.I. et d.), 4°.

¹⁹ Djelo ima dva dijela: P. I. XX+199+10/ str.; P. II. /8/+96+/8/ str.

²⁰ Podijeljeno je u dva sveska: I *De publicorum negotiorum administratione* /12/ +382 str; II *De politia*, XVI+288+/22/ str. Ta oba Keresturijeva pravna djela ima više zagebačkih knjižnica.

²¹ Tiskano kod bečkog tiskara Josepha Kurzböcka ima u maloj osmini /16/+530+/27/ str. Primjerke posjeduju glavne zagrebačke knjižnice.

²² Protiv Keresturijeva »De veteri instituto« objavio je Janos Bárdosy polemičku raspravu *Animadversiones historico-critico-diplomaticae in opus de insurrectione nobilium*, Budae 1792.

²³ Usp. F. Šišić, *Pregled povijesti hrvatskoga naroda* Zagreb 1975., 381–387.

²⁴ Djelo nema mjesta ni godine tiskanja, ali se po sadržaju vidi da je objavljeno u Beču 1790. Naime, na kraju predgovora stoji: »Datum Cosmopoli anno conditi orbis 1790. natae vero libertatis Hungariae 904.« Ima u osmini 204 str., a posjeduju ga knjižnice HAZU i NSB.

²⁵ Nema mjesta tiskanja, samo godina 1790., ima 266 str. Više primjeraka u zagrebačkim knjižnicama.

²⁶ Usp. J. Szinneyi, *Magyar irok*, VI, 87–88.

²⁷ Bez mjesta tiskanja, u osmini XVI+290+/1/ str. Ima u NSBZ.

²⁸ *Reflexiones de reformatione cleri Zagrabiensis altissimo throno regio propositae. Per nobilem Hieronymum Szbadhegyi et Ladislaum Fogassy notis illustratae. Verioduni 1792.* Imena dvojice mađarskih plemića u naslovu su pseudonimi nepoznatih svećenika. U raspravi je sudjelovao i Tito Brezovački djelom *Authoris et reflexionum de reformatione cleri Zagrabiensis per nob. dom. Hieronymum Szbadhegyi praepositarum confutatio per opposita. Zagrabiae 1793.* Usp. F. Fancev, *Prilozi*, 39.

²⁹ Djelo u osmini ima 204+/16/ str. Ima ga NSBZ i Metropolitanska knjižnica više primjeraka. Na kraju zadnjeg predgovora autor ovako datira nastanak djela: »Dabam in Regno Croatiae, ea in parte, quae Orientem respicit, secunda die undecimi mensis ab orbe condito 5792 (sic!). Amicus hominum Cribator m.p.« (str. 30).

³⁰ F. Fancev, *Prilozi*, 39.

³¹ J. Keresturi, *Elegia de Consilio regio*, 8.

³² *Josephus II.*, 11–14.

³³ *Josephus II.*, 48–57.

³⁴ *Leopoldus II.*, 155–156.

³⁵ *Leopoldus II.*, 261–263.

³⁶ Usp. *Mirabilia fata*, 166–169.

³⁷ *Mirabilia fata*, 190–200.

³⁸ Ne ulazeći u pojedinosti dovoljno je spomenuti da su Keresturijeve ideje o hrvatskom jeziku, političkoj i kulturnoj samostalnosti istovjetne s onima koje su na Ugarskom saboru 1790. zastupali tadašnji vodeći hrvatski političari i saborski poslanici, kao ban Ivan Erdödy, Franjo Bedeković, Nikola Škrlec, zagrebački biskup Maksimilijan Vrhovac i drugi. Usp. F. Šišić, *Pregled povijesti hrvatskoga naroda*, Zagreb 1975., 383–385.